

І. М. Салагор,

здобувач Національної академії СБ України

УДК 343.347.2 (477)

DOI 10.37749/2308-9636-2020-10(214)-2

БІОЛОГІЧНІ ПАТОГЕННІ АГЕНТИ ЯК ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 326 КК УКРАЇНИ

У статті досліджено предмет злочину, передбаченого ст. 326 КК України. Конститується, що предмет порушення правил поводження з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами є обов'язковою ознакою складу злочину та належить до таких, додержання щодо яких особливого правового режиму є умовою нормального функціонування суспільних відносин.

Узагальнення наявних нормативних визначень дозволило сформулювати поняття «біологічні патогенні агенти» в значенні предмета злочину, передбаченого ст. 326 КК України. Зокрема, до складу таких агентів авторкою включено бактерії, віруси, рикетсії, хламідії, мікоплазми, найпростіші, грибки, гельмінти, пріони, токсини (як природні, так і генетично модифіковані).

Аргументовано твердження, що до предмету цього злочину не відносяться похідні від біологічних патогенних агентів продукти. Зроблено висновок, що єдиного уніфікованого актуального переліку біологічних патогенних агентів для людини, тварин і рослин в Україні не існує, втім чинними на сьогодні є п'ять переліків, затверджених підзаконними нормативно-правовими актами.

Ключові слова: предмет злочину, біологічні патогенні агенти, токсини, пріони, генетично модифіковані збудники захворювань, штами мікроорганізмів, інфекційність, вірулентність, контагіозність, інкубаційний період, групи патогенності.

Постановка проблеми. Сучасний стан світової біобезпеки свідчить, що перед людством постало фундаментальне завдання: зберегти людську цивілізацію у боротьбі з глобальною експансією біоагроз і біонебезпек. За цих обставин для України, як і для будь-якої іншої держави, забезпечення біобезпеки є одним із найважливіших завдань. Водночас, як і десятиліття тому, стан біобезпеки в Україні не відповідає національним інте-

ресам та вимогам національної безпеки України, не забезпечує ефективну протидію біологічним загрозам населенню, сільському господарству, довкіллю.

Катастрофічний вплив пандемії COVID-19 на всі сторони суспільного життя в Україні продемонстрував першочергове значення побудови в державі ефективної загальнодержавної системи біобезпеки, протидії проявам біотероризму та біодиверсії, захисту населення від

неконтрольованого розповсюдження патогенів, у тому числі генетично модифікованих, збереження генофонду нації, здорового та безпечного природного середовища.

Поряд із розробкою актів, присвячених відповідному стратегічному плануванню та вжиттям конкретних кроків з інституціональної перебудови наявної в державі системи біобезпеки, доцільно дослідити та вдосконалити чинне законодавство України, покликане охороняти інтереси особи, суспільства і держави у цій сфері. У цьому контексті авторка звернула свій науковий інтерес на кримінально-правову норму, яка встановлює кримінальну відповідальність за порушення правил поводження з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами, передбачену ст. 326 КК України, зокрема на предмет цього злочину.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим напрямкам дослідження проблем кримінально-правової охорони суспільних відносин у сфері екологічної та громадської безпеки, безпеки виробництва та безпеки здоров'я населення присвятили праці українські вчені-криміналісти В. І. Борисов, М. І. Даньшин, А. Ф. Зелінський, І. П. Лановенко, В. К. Матвійчук, П. С. Матишевський, В. П. Самокиш, В. М. Смітєнко, В. Я. Тацій, В. П. Тихий, С. С. Яценко та багато інших. Однак згаданими науковцями склад зазначеного злочину окремо не досліджувався, а розглядався на рівні науково-практичних коментарів до відповідної статті Кримінального кодексу України.

Ю. В. Баулін, О. П. Горох, О. П. Литвин, А. А. Музика, Є. В. Фесенко, М. І. Хавронюк, О. В. Шамсутдінов, Ю. В. Ящуринський та деякі інші науковці більш предметно підійшли до надання кримінально-правової характеристики порушенню правил поводження з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами. Втім, незважаючи на значні досягнення вчених у розробці зазначеної проблематики, чимало проблем залишилося невирішени-

ми. Крім того, їх напрацювання не враховують сучасних біологічних загроз та трансформацій чинного законодавства, які суттєво впливають на розвиток суспільних відносин.

Комплексне дослідження особливостей складу злочину порушення правил поводження з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами до сьогодні в Україні не здійснювалося.

Отже, **метою статті** є всебічне дослідження предмета злочину, кримінальна відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 326 КК України.

Виклад основного матеріалу. В Особливій частині Кримінального кодексу України передбачено цілу низку складів злочинів, для яких предмет є обов'язковою ознакою, найважливішою складовою, яка має значення для з'ясування механізму можливого заподіяння шкоди благам, що охороняються законом, а також одним із вирішальних факторів як при кваліфікації злочинів, так і при розмежуванні суміжних посягань. Такі злочини називають «предметними», і саме до них відноситься злочин, передбачений ст. 326 КК України.

Належність предмету злочину до сфери суспільних відносин — його об'єкта, на думку Н. О. Гуторової, обумовлюється або тим, що він є матеріальним виразом цих відносин, або тим, що його наявність чи, навпаки, відсутність є умовою нормального функціонування суспільних відносин. У цьому зв'язку за характером зв'язку з об'єктами злочину предмети злочину класифікуються нею на: 1) предмети, які є матеріальним виразом, субстратом матеріальних суспільних відносин, тобто які співпадають із предметами суспільних відносин; 2) предмети, наявність яких або додержання щодо яких особливого правового режиму є умовою або свідчать про нормальне функціонування суспільних відносин; 3) предмети, відсутність яких є умовою нормального існування і функціонування суспільних відносин [1, с. 96—97]. Ця думка заслуговує на підтримку, оскільки влучно відображає

кримінально-правове та соціальне значення різних груп предметів злочинів.

Предмет порушення правил поводження з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами визначений як обов'язкова ознака безпосередньо у диспозиції ст. 326 КК України. Таким предметом виступають: 1) мікробіологічні агенти; 2) інші біологічні агенти; 3) токсини. Вже із самої назви досліджуваної кримінально-правової норми стає очевидним, що за класифікацією Н. О. Гуторової, предмет цього злочину належить до другої групи (додержання щодо якого особливого правового режиму є умовою нормального функціонування суспільних відносин).

Диспозиція згаданої правової норми лише частково розкриває ознаки такого предмета. Бланкетна за своєю конструкцією диспозиція відсилає для встановлення змісту предмета до інших нормативно-правових актів. Їх значна кількість, неузгодженість між собою, а так само розбіжності у розумінні вказаної категорії в науці кримінального права створюють передумови для виникнення складнощів під час кваліфікації злочинів та правозастосовної діяльності.

Відразу слід зазначити, що положення диспозиції кримінально-правової норми, передбаченої ст. 326 КК України, які визначають предмет цього злочину, імплементовані в чинне кримінально-правове законодавство напряму із Конвенції про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї та про їх знищення (1972), відповідно до ст. 1 якої «кожна держава-учасниця зобов'язується ніколи, ні за яких обставин не розроблювати, не виробляти, не накопичувати, не отримувати будь-яким іншим чином і не зберігати мікробіологічні чи інші біологічні агенти або токсини, яким би не було їх походження або метод виробництва, таких видів і в таких кількостях, які не мають призначення для профілактичних, захисних чи інших мирних цілей» [2].

Зважаючи на відсутність в чинному законодавстві України визначення терміну «мікробіологічні агенти», зупинимося на наступній складовій предмета розглядуваного злочину — «біологічних агентах». Цей термін зустрічається в багатьох нормативно-правових актах, які врегульовують суспільні відносини у тих чи інших сферах, пов'язаних з біологічною безпекою: медичній, фармацевтичній, санітарно-епідемічній, ветеринарній, біотехнологічній, науково-дослідній, міжнародних передач товарів подвійного використання, виробництва харчових продуктів, кормів, діагностикумів, косметичних засобів, поводження з відходами тощо.

Так, у ст. 1 Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» [3] поміж інших небезпечних речовин названі біологічні агенти та речовини біологічного походження (біохімічні, мікробіологічні, біотехнологічні препарати, патогенні для людей і тварин мікроорганізми тощо), які становлять небезпеку для життя і здоров'я людей та довкілля, а також сукупність їх властивостей і/або особливостей їх стану, внаслідок яких за певних обставин може створитися загроза життю і здоров'ю людей, довкіллю, матеріальним та культурним цінностям.

Водночас законодавчого визначення терміну «біологічні агенти» немає. З огляду на це звернемося до положень відповідних підзаконних нормативно-правових актів, які тлумачать зазначену дефініцію.

Так, Державний стандарт України ДСТУ 3803-98 «Біотехнологія. Терміни та визначення» надає таке визначення біологічних агентів: це «мікроорганізми, віруси, клітини й тканини рослин, людини і тварин, їхні компоненти й позаклітинні речовини, використовувані в біологічних процесах» [4]. Слід зазначити, що це визначення є досить всеохоплюючим, однак надто загальним.

У 2004 р. було затверджено Порядок здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання [5], який на сьогодні є чинним в редакції 2018 р. В Єди-

ному списку товарів подвійного використання, котрий є додатком до вказаного Порядку, міститься термін «біологічні агенти» [Biological agents], під яким розуміються патогени або токсини, виділені або модифіковані (такі як змінені чистота, строк придатності під час зберігання, вірулентність, характеристики поширення або стійкість до УФ-випромінювання) з метою спричинення жертв серед людей чи тварин, пошкодження обладнання або нанесення шкоди сільськогосподарським культурам або навколишньому природному середовищу.

У цьому контексті слід зазначити, що в сенсі Конвенції про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї та про їх знищення (1972), яка стала підставою для появи в Кримінальному кодексі України досліджуваної кримінально-правової норми, йдеться лише про ті біологічні агенти, які можуть бути використані як біологічна зброя, тобто про біологічні патогенні агенти.

При цьому головною ознакою біологічних патогенних агентів, яка дозволяє відрізнити їх від непатогенних, є їх здатність спричинити захворювання людей, тварин, рослин. Тобто очевидним є висновок, що біологічні патогенні агенти — це збудники захворювань людей, тварин, рослин.

Державні санітарні норми і правила «Організація роботи лабораторій при дослідженні матеріалу, що містить біологічні патогенні агенти I—IV груп патогенності молекулярно-генетичними методами» (2008), визначають «біологічні патогенні агенти» як патогенні для людини мікроорганізми (бактерії, віруси, хламідії, рикетсії, найпростіші, гриби, мікоплазми), генно-інженерно-модифіковані мікроорганізми, отрути біологічного походження (токсини), гельмінти, а також будь-які об'єкти і матеріали (включаючи польовий, клінічний, секційний), підозрілі на вміст перерахованих агентів [6].

Як бачимо, чинне законодавство України до складу біологічних патогенних

агентів беззаперечно включає і токсини, тому замість виділення в диспозиції кримінально-правової норми окремо «біологічних агентів» і «токсинів» видається логічним об'єднати їх загальним терміном «біологічні патогенні агенти».

Окрім того, більшість згаданих визначень містить посилання на результати генетично-інженерної діяльності — генетично модифіковані організми (ГМО), під якими чинне законодавство України розуміє «будь-який живий організм, у якому генетичний матеріал був змінений за допомогою штучних прийомів переносу генів, які не відбуваються у природних умовах» [7]. Чинному законодавству відомий також термін «трансгенний організм», який використовується як синонім ГМО.

Розвиток генної інженерії дозволив не тільки відібрати найбільш стійкі й вірулентні збудники небезпечних хвороб, але й суттєво «удосконалити» їх. Такі мікроорганізми зможуть викликати принципово нові хвороби. Властивості вірусів, рикетсій, хламідій, бактерій чи патогенних грибів зумовлені їх нуклеїновою кислотою. Зараз можна вмонтувати нові гени в структуру ДНК чи РНК і змінити природу мікроорганізму. Змішуючи й підбираючи гени, вчені можуть створити безліч нових хвороботворних мікроорганізмів. На сьогодні вдалось вивести генетично змінені мікроорганізми, здатні протистояти вакцині або лікуванню антибіотиками [8, с. 67—68].

Узагальнюючи зазначені вище нормативні визначення, сформулюємо поняття «біологічні патогенні агенти» в значенні предмета злочину, передбаченого ст. 326 КК України: **це природні або генетично модифіковані збудники захворювань людей, тварин, рослин, до яких належать патогенні мікроорганізми (бактерії, віруси, рикетсії, хламідії, мікоплазми, найпростіші, грибки), гельмінти, пріони, токсини.**

Перш за все зазначимо, що патогенні мікроорганізми — збудники інфекційних захворювань — надзвичайно малі за розмірами, не мають кольору, смаку та, у зв'язку з цим, не сприймаються органами

чуття людини. Залежно від розмірів, будови і біологічних властивостей вони поділяються на класи, з яких, окрім вірусів, найбільше значення мають бактерії, рикетсії та грибки [9, с. 452].

Патогенні бактерії спричиняють такі небезпечні інфекційні захворювання, як чума, сибірка, бруцельоз, туляремія, лептоспіроз, сип, холера тощо. Причиною патогенних вірусів є натуральна віспа, ящур, лихоманка долини Ріфт, геморагічні лихоманки Марбург, Ебола, Ласса, Мачупо, Хунін та інші. Рикетсії викликають такі тяжкі рикетсіози, як висипний тиф, плямиста лихоманка (Скелястих гір, Марсельська, Японська, Квінслендська кліщова, острова Фліндерс), лихоманка цуцугамуши. Захворювання, які виникають внаслідок дії грибків, називаються мікозами (наприклад, кокцидіодомікоз, бластомікоз, гістоплазмоз) і характеризуються тривалим і важким перебігом, а також ураженням внутрішніх органів.

Пріони — інфекційні білки, що порушують процес утворення просторової структури функціонально важливих для організму білків та спричиняють такі хвороби людини: пріонові енцефалопатії (Крейтцфельдта-Якоба, куру, синдром Герстмана-Страусслера-Шейнкера, фатальне сімейне безсоння, хвороба Альперса, аміотрофічний лейкоспонгіоз), пріонові міопатії (міозит із пріонасоціюваними включеннями) [10, с. 27].

Токсини — отруйні речовини, що продукуються живими клітинами або організмами. Розрізняють мікробні токсини, токсини водоростей (альготоксини), токсини грибів (мікотоксини), отрути рослин (фітотоксини), отрути тварин (зоотоксини). Найчастішою причиною отруєнь як за кількістю випадків, так і кількістю потерпілих є токсини мікробного походження. До найбільш відомих токсинів належать ботулінові токсини всіх видів, правцевий токсин, отрута павука каракурта, дифтерійні токсини, стрептококовий токсин, отрута змій (кобри, гюрзи тощо) [11, с. 315].

Біологічні агенти характеризуються такими властивостями, що впливають на

їх потенційне використання як засобів ураження:

1) інфекційність — спроможність проникати, виживати і розмножуватися в організмі носія;

2) патогенність — здатність мікроорганізмів викликати захворювання (вимірюється як частка осіб, що захворіли, від загальної кількості осіб, які зазнали впливу цього мікроорганізму);

3) вірулентність — відносна тяжкість захворювання, що викликається мікроорганізмом (визначається як співвідношення кількості клінічних випадків до загальної кількості інфікованих осіб);

4) летальність — здатність біологічного агента спричинити смерть у групі інфікованих осіб (визначається як частка хворих із клінічно встановленою наявністю певного захворювання, що померли від цієї хвороби за певний проміжок часу);

5) інкубаційний період — відрізок часу між моментом впливу біологічного агента і появою перших симптомів захворювання, яке асоціюється з цією інфекцією (залежить від низки змінних величин і факторів: первинна доза, вірулентність, спосіб проникнення, швидкість розмноження, імунологічний статус інфікованої особи);

6) контагіозність (або заразливість) — здатність збудника передаватися від інфікованої особи до здорової (визначається кількістю осіб, які захворіли клінічною формою хвороби після контакту з носієм збудника інфекції);

7) стабільність (або усталеність) — здатність біологічного агента витримувати вплив факторів зовнішнього середовища: сонячне світло, температуру, вологість тощо [12, с. 31—32].

Зважаючи на викладене, не можна погодитися з висновками професора М. І. Хавронюка, який до біологічних агентів і токсинів відносить хімічні речовини першого класу безпеки (ртуть металічна, свинець і його неорганічні сполуки, оксиди марганцю, нікель та його оксиди, сульфід, гентаміцин, оксацилін, тестостерон, фосфор жовтий тощо) та хімічні речовини гостроспрямованої дії (бром, озон, сірководень, фос-

ген, фосфорит тощо) [13, с. 1021]. Адже зазначені речовини — це отрути неорганічного походження, а предметом злочину, передбаченого ст. 326 КК України, є живі організми та речовини органічної етимології.

Згідно з національною класифікацією, розробленою ще за радянських часів [14] та використовуваною в Україні до сьогодні (відрізняється від міжнародної), всі патогенні мікроорганізми за ступенем небезпеки для людини поділяють на чотири групи. Вказана класифікація широко застосовується в чинних нормативно-правових актах України, наприклад, в Державних санітарних правилах «Безпека роботи з мікроорганізмами I—II груп патогенності» (1999) [15], «Порядок видачі дозволів на роботу із мікроорганізмами I—IV груп патогенності та рекомбінантними молекулами ДНК» (2000) [16].

У додатку 5.1 вказаних ДСП «Безпека роботи з мікроорганізмами I—II груп патогенності» (1999) міститься перелік патогенних для людини мікроорганізмів, однак він є застарілим та далеко не повним. За більше ніж 20 років мікробіологами відкрито і класифіковано багато нових патогенних збудників інфекційних захворювань. До того ж він не містить збудників хвороб тварин і рослин, що не здатні викликати захворювання у людей, та низки збудників, передбачених відповідними нормативами ЄС і ВООЗ.

Поряд із цим переліком в Україні відповідно до положень Законів України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання», «Про ветеринарну медицину», «Про карантин рослин» було розроблено й інші переліки патогенів та небезпечних хвороб. Зокрема, чинними на сьогодні є переліки біологічних патогенних агентів, затверджені: 1) наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19.07.1995 р. № 133 (із змінами, внесеними наказом МОЗ від 25.02.2020 р. № 521); 2) постановою Головного державного санітарного лікаря України від 01.07.1999 р. № 35;

3) постановою Кабінету Міністрів України від 28.01.2004 р. № 86 (із змінами, внесеними постановою КМУ від 11.01.2018 р. № 1); 4) наказом Міністерства аграрної політики України від 29.11.2006 р. № 716 (зі змінами, внесеними наказом Мінагрополітики України від 16.07.2019 р. № 397); 5) постановою Кабінету Міністрів України від 08.08.2007 р. № 1006. Порівняльний аналіз цих переліків виявив їх значні розбіжності.

Водночас, зважаючи на те, що до біологічних патогенних агентів належать не тільки природні, але й генетично модифіковані збудники захворювань людей, тварин, рослин, можна зробити висновок, що повного (вичерпного) переліку біологічних патогенних агентів, які можуть бути предметом злочину, передбаченого ст. 326 КК України, існувати не може.

Характеризуючи предмет досліджуваного злочину, М. І. Хавронюк пропонує до біологічних агентів і токсинів як предмету порушення правил поводження з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами відносити штами-продуценти вакцин, амінокислот, антибіотиків, ферментів, білково-вітамінних концентратів, кормового білку, кормових дріжджів, вітамінів, біополімерів, харчових добавок [13, с. 1021]. На нашу думку, вказане твердження потребує уточнення, зокрема воно є вірним лише відносно таких штамів мікроорганізмів, які є патогенними для людини, тварин чи рослин. Решта штамів-продуцентів амінокислот, антибіотиків, ферментів, білково-вітамінних концентратів, кормового білку, кормових дріжджів, вітамінів, біополімерів, харчових добавок не можуть бути предметом злочину, передбаченого ст. 326 КК України.

Зазначимо, що штами мікроорганізмів — це генетично однорідні популяції мікроорганізмів у межах виду з певними стабільними специфічними морфологічними ознаками та біологічними властивостями [17]. Інакше кажучи, штам — це кількісний та якісний показник існування біологічного агенту. А харчові до-

бавки, вітаміни, кормові дріжджі, вакцини, білково-вітамінні концентрати, антибіотики тощо — це продукція, виготовлена за допомогою біологічних агентів, тобто їх похідний продукт.

З урахуванням викладеного авторка вважає, що зазначені похідні від біологічних агентів продукти не можуть виступати предметом злочину, передбаченого ст. 326 КК України, адже в диспозиції відповідної кримінально-правової норми йдеться про встановлення кримінально-правової заборони порушення правил поводження безпосередньо з біологічними агентами. Про будь-які товари чи продукцію, що їх містить чи виготовлена за їх допомогою, не йдеться.

У цьому контексті дисертант не може погодитися з Є. Ф. Фесенко, який при характеристиці складових предмету досліджуваного злочину згадує медичні імунобіологічні препарати, які містять збудники захворювань, — вакцини, анатоксини, імуноглобуліни, сироватки, бактеріофаги, інші лікарські засоби, що застосовуються в медичній практиці з метою специфічної профілактики інфекційних хвороб [18, с. 260]. Адже зазначені імунобіологічні препарати відповідно до ст. 2 Закону України «Про лікарські засоби» [19] охоплюються поняттям «лікарські засоби», які у свою чергу є предметом інших кримінальних правопорушень, зокрема передбачених ст. 141, 305, 321, 321¹, 321² КК України.

За тих самих підстав авторка не поділяє і позицію М. І. Хавронюка, який до предмету злочину, передбаченого ст. 326 КК України, відносить у тому числі продукти (білково-вітамінні концентрати, кормові дріжджі, кормові білки, харчові білкові добавки), антибіотики медичного і немедичного призначення, мікробні препарати для захисту рослин [13, с. 1021].

Висновки. Завершуючи характеристику ознак предмету злочину, передбаченого ст. 326 КК України, зазначимо таке.

1. Предмет злочину, кримінальні відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 326 КК України, є обов'язковою ознакою цього складу злочину. Додержання щодо нього особливого правового режиму є умовою нормального функціонування суспільних відносин у сфері біологічної безпеки.

2. Зважаючи на положення чинного законодавства України, предметом досліджуваного злочину виступають біологічні патогенні агенти — природні або генетично модифіковані збудники захворювань людей, тварин, рослин, до яких належать патогенні мікроорганізми (бактерії, віруси, рикетсії, хламідії, мікоплазми, найпростіші, грибки), гельмінти, пріони, токсини.

3. Як правило, біологічні патогенні агенти існують у вигляді штамів — генетично однорідних популяцій мікроорганізмів у межах виду з певними стабільними специфічними морфологічними ознаками та біологічними властивостями.

4. Не відносяться до предмету цього злочину похідні від біологічних патогенних агентів продукти — будь-які товари чи продукція, що містять біологічні патогенні агенти чи виготовлені за їх допомогою (зокрема, харчові добавки, кормові дріжджі, білково-вітамінні концентрати, антибіотики, вакцини, анатоксини, імуноглобуліни, сироватки, бактеріофаги, інші лікарські засоби, мікробні препарати для захисту рослин тощо).

5. Єдиного уніфікованого актуального переліку біологічних патогенних агентів для людини, тварин і рослин в Україні не існує. Чинні на сьогодні переліки біологічних патогенних агентів передбачені наказом МОЗ від 19.07.1995 р. № 133, наказом Мінагрополітики України від 29.11.2006 р. № 716, постановою Головного державного санітарного лікаря України від 01.07.1999 р. № 35, постановою Кабміну від 28.01.2004 р. № 86 та від 08.08.2007 р. № 1006.

Список використаної літератури

1. Гуторова Н. О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України: монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2001. 384 с.

2. Конвенция о запрещении разработки, производства и накопления запасов бактериологического (биологического) и токсинного оружия и об их уничтожении от 10 апреля 1972 г. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>.

3. Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України від 18 січня 2011 року № 2245-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 15. Ст. 73.

4. ДСТУ 3803-98: Біотехнологія. Терміни та визначення. Вид. офіційне. Київ: Держстандарт України. 1999. 26 с.

5. Порядок здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28.01.2004 № 86. Офіційний вісник України. 2004. № 4. Т. 1. Ст. 167.

6. Державні санітарні норми і правила «Організація роботи лабораторій при дослідженні матеріалу, що містить біологічні патогенні агенти I—IV груп патогенності молекулярно-генетичними методами»: затверджено наказом МОЗ України від 24.01.2008 № 26. Офіційний вісник України. 2008. № 11. Ст. 274.

7. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31 травня 2007 року № 1103-V. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 35. Ст. 484.

8. Андрейчин М. А., Копча В. С. Біотероризм: Медична протидія. Тернопіль: Укрмедкнига, 2005. 300 с.

9. Біологічна безпека України: монографія / за заг. ред. М. В. Величка, В. Г. Радченка. Київ: Нац. акад. СБУ, 2016. 784 с.

10. Казаков В. Н., Шлопов В. Г. Прионные болезни. Донецк: Донбас, 2009. 444 с.

11. Стеблюк М. І. Цивільна оборона та цивільний захист: підручник. 3-е видання, стер. Київ: Знання, 2013. 487 с.

12. Калашников В. М., Юрченко А. В., Саакянц И. А. Биотерроризм: анализ, тенденции, угрозы. Проблемы предотвращения биотерроризма: Сборник. М.: АТЦ СНГ, 2010. С. 10—49.

13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ: ВД «Дакор», 2019. 1384 с.

14. Положение о порядке учета, хранения, обращения, отпуска и пересылки культур бактерий, вирус, риккетсий, грибов, простейших, микоплазм, бактериальных токсинов, ядов биологического происхождения: утверждено заместителем Министра здравоохранения, Главным государственным санитарным врачом СССР 18.05.1979.

15. ДСП 9.9.5.035-99 «Безпека роботи з мікроорганізмами I—II груп патогенності»: затверджено постановою Головного державного санітарного лікаря України від 01.07.1999 № 35.

16. ДСП 9.9.5-064-2000 «Порядок видачі дозволів на роботу із мікроорганізмами I—IV груп патогенності та рекомбінантними молекулами ДНК»: затверджено постановою Головного державного санітарного лікаря України від 20.12.2000 № 64.

17. Про ветеринару медицину: Закон України від 25 червня 1992 року № 2498-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 36. Ст. 531.

18. Фесенко С. В. Злочини проти здоров'я населення та системи заходів з його охорони: дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук: спец. 12.00.08. Київ: Академія адвокатури України, 2004. 426 с.

19. Про лікарські засоби: Закон України від 4 квітня 1996 року № 123/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 22. Ст. 86.

References

1. Gutorova N. O. Criminal law protection of public finance of Ukraine: monograph. Kharkiv: Nat. un-tu vnutr. Affairs, 2001. 384 p.

2. Convention on the Prohibition of the Development, Production and Stockpiling of Bacteriological (Biological) and Toxin Weapons and on Their Destruction of April 10, 1972. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>.

3. On high-risk objects: Law of Ukraine of January 18, 2011 № 2245-III. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2001. № 15. Art. 73.

4. DSTU 3803-98: Biotechnology. Terms and definitions. View. official. Kyiv: State Standard of Ukraine. 1999. 26 p.

5. Procedure for state control over international transfers of dual-use goods: approved by the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 28.01.2004 № 86. Official Gazette of Ukraine. 2004. № 4. T. 1. St. 167.

6. State sanitary norms and rules «Organization of laboratories in the study of material containing biological pathogens of I–IV groups of pathogenicity by molecular genetic methods»: approved by the order of the Ministry of Health of Ukraine from 24.01.2008 № 26. Official Gazette of Ukraine. 2008. № 11. Art. 274.
7. On the state system of biosafety in the creation, testing, transportation and use of genetically modified organisms: Law of Ukraine of May 31, 2007 № 1103-V. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2007. № 35. Art. 484.
8. Andreychin M. A., Kopcha V. S. Bioterrorism: Medical counteraction. Ternopil: Ukrmedknyha, 2005. 300 p.
9. Biological safety of Ukraine: monograph / for general. ed. M. V. Velichko, V. G. Radchenko. Kyiv: Nat. acad. SBU, 2016. 784 p.
10. Kazakov V. N., Shlopov V. G. Prion diseases. Donetsk: Donbass, 2009. 444 p.
11. Steblyuk M. I. Civil defense and civil defense: a textbook. 3rd edition, p. Kyiv: Znannia, 2013. 487 p.
12. Kalashnikov V. M., Yurchenko A. B., Saakyants I. A. Bioterrorism: analysis, trends, threats. Problems of bioterrorism prevention: Collection. M.: ATC SNG, 2010. P. 10–49.
13. Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine / ed. E. Melnyk, M. I. Khavroniuk. 11th ed., Reworked. and add. Kyiv: VD «Dakor», 2019. 1384 p.
14. Regulations on the procedure for registration, storage, handling, release and transfer of cultures of bacteria, viruses, rickettsiae, fungi, protozoa, mycoplasmas, bacterial toxins, poisons of biological origin: approved by the Deputy Minister of Health, Chief State Sanitary Doctor of the USSR 18.05.1979.
15. DSP 9.9.5.035-99 «Safety of work with microorganisms of I–II groups of pathogenicity»: approved by the resolution of the Chief State Sanitary Doctor of Ukraine from 01.07.1999 № 35.
16. DSP 9.9.5-064-2000 «Procedure for issuing permits to work with microorganisms of I–IV groups of pathogenicity and recombinant DNA molecules»: approved by the resolution of the Chief State Sanitary Doctor of Ukraine from 20.12.2000 № 64.
17. On veterinary medicine: Law of Ukraine of June 25, 1992 № 2498-XII. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1992. № 36. Art. 531.
18. Fesenko E. V. Crimes against public health and the system of measures for its protection: dis. for a scientific degree Doctor of Laws. Science: special. 12.00.08. Kyiv: Academy of Advocacy of Ukraine, 2004. 426 p.
19. On Medicinal Products: Law of Ukraine of April 4, 1996 № 123/96-VR. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1996. № 22. Art. 86.

Салагор И. Н. Биологические патогенные агенты как предмет преступления, предусмотренного ст. 326 УК Украины.

В статье исследован предмет преступления, предусмотренного ст. 326 УК Украины. Констатируется, что предмет нарушения правил обращения с микробиологическими либо другими биологическими агентами или токсинами является обязательным признаком состава преступления и принадлежит к таким, соблюдение в отношении которых особого правового режима является условием нормального функционирования общественных отношений.

Обобщение имеющихся нормативных определений позволило сформулировать понятие «биологических патогенных агентов» в значении предмета преступления, предусмотренного ст. 326 УК Украины. В частности, в состав таких агентов автором включены бактерии, вирусы, риккетсии, хламидии, микоплазмы, простейшие, грибки, гельминты, прионы, токсины (как природные, так и генетически модифицированные).

Аргументировано утверждение, что к предмету этого преступления не относятся производные от биологических патогенных агентов продукты. Сделан вывод, что единого универсального актуального перечня биологических патогенных агентов для человека, животных и растений в Украине не существует, однако действующими на сегодня являются пять перечней, утвержденных подзаконными нормативно-правовыми актами.

Ключевые слова: предмет преступления, биологические патогенные агенты, токсины, прионы, генетически модифицированные возбудители заболеваний, штаммы микроорганизмов, инфекционность, вирулентность, контагиозность, инкубационный период, группы патогенности.

Salahor I. M. Biological pathogenic agents as a subject of the crime provided by article 326 of the Criminal code of Ukraine.

The article examines the subject of the crime provided by Article 326 of the Criminal Code of Ukraine, based on the dominant position in the modern theory of criminal law with the help of physical, social and legal characteristics.

It is pointed out that the subject of violation of the rules of microbiological or other biological agents or toxins usage is the mandatory feature of the crime. By the nature of the connection with the object, the subject of the investigated crime belongs to those for which the observance of a special legal regime is a condition for the normal functioning of public relations.

Blanket disposition of the investigated criminal law norm led to recourse to other legal acts in order to establish the content of the subject of this crime. The generalization of the available normative definitions allowed to formulate the concept of «biological pathogens» in the meaning of the subject of crime under Article 326 of the Criminal Code of Ukraine. In particular, the author includes bacteria, viruses, rickettsia, chlamydia, mycoplasmas, protozoa, fungi, helminths, prions, toxins (both natural and genetically modified).

The properties of biological pathogens are revealed (infectivity, pathogenicity, virulence, mortality, incubation period of contagiousness, stability) which affect their potential usage as a means of destruction. It is alleged that the subject of this crime is not products derived from biological pathogens — any goods or products containing biological pathogens or produced with their use. It is concluded that there is no single current list of biological pathogens for humans, animals and plants in Ukraine, but there are currently five lists approved by legal-and-regulatory acts.

Key words: *subject of crime, biological pathogens, toxins, prions, genetically modified pathogens, strains of microorganisms, infectivity, virulence, contagiousness, incubation period, pathogenicity groups.*